

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСІВ В ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУРАХ

Розвиток економічних процесів, які відбуваються сьогодні в промисловості України, зумовив зростання конкуренції між товаровиробниками, як вітчизняними, так і світовими. Разом з цим досягти конкурентних переваг, використовуючи лише традиційні ресурси і підходи для багатьох вітчизняних підприємств неможливо. Дійсно, у більшості випадків окреме підприємство вже не в змозі самостійно розробляти, виробляти і продавати продукцію, а досягнення конкурентних переваг можливе на основі утворення інтегрованих структур.

У теорії ринкової економіки виділяють три основних мотиви об'єднання господарюючих суб'єктів на принципах інтеграції. До них належать: економія на масштабах виробництва (включає два ефекти: технічний ефект масштабу і ринковий); економія трансакційних витрат; економія в масштабі сфери діяльності або диверсифікованість (заснована на ефекті широти асортиментів).

Під вертикально-інтегрованою структурою розуміється об'єднання виробничих, сільськогосподарських, переробних, обслуговуючих, торговельних, транспортних, підприємств, виробничих комплексів, що функціонують на постійній основі та здійснюють спільну діяльність в рамках певної інституціональної форми на базі централізації основної частини управлінських функцій (планово-економічної, обліково-аналітичної, маркетингової, функції стратегічного планування), а також консолідації капіталів.

Розглядом питань пов'язаних з інтеграцією підприємств займалися такі вітчизняні вчені, як Гладій Н.В., Гостева І.С., Нестерчук Ю.О., Сава А.П., Токмакова І.В., Чорна О.Ю., Ярема Л.В. та ін. Ними розроблені основні напрями, аспекти, форми інтеграції, досліджені процеси інтеграції підприємств у економічних системах різних типів.

Вертикально-інтегровані структури, що утворюють повний технологічний цикл «виробництво – переробка – реалізація», є найбільш ефективними й пристосованими до сучасних умов ринкової економіки.

В умовах вертикальної інтеграції переборюється існуюча розрізненість виробників сировини й переробних підприємств, торговельних й інших структур, усувається конкуренція між виробниками й постачальниками однотипної продукції, що дуже важливо для формування єдиної цінової політики.

Також, надається можливість оптимізувати ціни, умови виробництва й збуту продукції, включаючи проведення демпінгової політики відносно іноземних конкурентів.

Ще однією перевагою створення таких структур можна вважати те, що завдяки їхньому утворенню приводиться в порядок система оподаткування кінцевої продукції. При цьому виключається практика подвійного й потрійного оподаткування при русі продукції від постачальників сировини до підприємств з переробки та збуту.

Саме такі структури захищають вітчизняних виробників від проникнення демпінгової продукції закордонних постачальників, особливо в умовах членства України у СОТ. При цьому ризик підприємницької діяльності зменшується за рахунок відновлення й розширення асортиментів, забезпечення високої якості та безпеки продукції для споживачів. Такі структури будуть визначати нові напрями розвитку ринкової торгівлі. При цьому знизяться транспортні видатки, покращиться логістика. Умови конкуренції на внутрішньому й особливо на зовнішньому ринку змусять вертикально-інтегровані компанії шукати шляхи для спільної реалізації більш гнучкої маркетингової політики. Крім того, саме такі структури можуть дозволити собі більш швидкими темпами вести технічне переоснащення за рахунок створення спеціальних інвестиційних та інноваційних фондів.

Перевагами вертикально-інтегрованих компаній є: централізація основних управлінських функцій; наявність єдиної кредитної та інвестиційної політики; технологічний, економічний і юридичний взаємозв'язок учасників вертикальної інтеграції, а також необхідність сполучення принципів еквівалентності всіх видів взаємодії учасників і стратегічної пріоритетності їхнього розвитку для вертикально-інтегрованої структури в цілому; консолідація капіталу і єдина взаємодія учасників як основа ведення господарської діяльності; сполучення оперативного-господарської самостійності суб'єктів інтеграції з одночасною економічною залежністю.

Поряд з перевагами вертикальної інтеграції мають місце і її негативні сторони (табл. 1). У цілому, основна перевага вертикально-інтегрованої структури полягає в повній технологічній незалежності й самостійності. Головною конкурентною перевагою такої структури є її адаптивність до змін середовища бізнесу. І якщо структура керування розроблена на основі сучасної методології, наприклад, методології проектного менеджменту, то вона може бути спроектована як Enterprise Project Structure або проектна структура підприємства. В умовах Enterprise Project Structure з успіхом вирішуються завдання інформатизації облікової політики або на базі інформаційної технології 1-С «Підприємство», або на основі індивідуально розробленого програмного забезпечення.

Таблиця 1. *Негативні аспекти вертикальної інтеграції*

<i>Негативні сторони вертикальної інтеграції</i>	<i>Подолання негативних сторін вертикальної інтеграції</i>
Централізація фінансових ресурсів у головній компанії	Створення прозорих умов за участю адміністрації й корпоративних структур для ефективного використання фінансових ресурсів інтеграторів
Можливий однобічний вихід інвестора-інтегратора з компанії	Складання договору між учасниками вертикальної інтеграції при їхньому паритетному положенні, система виміру матеріальної відповідальності за невиконані зобов'язання
Надмірна централізація управлінських рішень	Перерозподіл управлінських функцій між материнською компанією й дочірніми підрозділами
Втрата керування галуззю на районному й обласному рівнях	Своєчасне надання звітності в районні й обласні органи про роботу інтегрованих структур
Згорання й ліквідація збиткових галузей	Налагодження строгої статистичної, фінансової й податкової звітності про діяльність інтегрованої структури, «прозорість» балансів і фінансового стану компанії.

В умовах вертикальної інтеграції стає можливим і ефективним використання інформаційних технологій, застосовуваних для корпоративного керування програмами й проектами в сполученні із традиційними інформаційними технологіями, використовуваними для автоматизації бухгалтерського обліку. Використання методології проектного менеджменту органічно властиво вертикально інтегрованому бізнесу і дає можливість підсилити перераховані вище достоїнства вертикальної інтеграції й мінімізувати недоліки.

Можна дійти висновку, що для подолання впливу світової фінансово-економічної кризи створення вертикально-інтегрованих структур, як одного з напрямків антикризової діяльності, дає змогу вирішити ряд важливих питань. Неминуча подальша активізація інтеграційних процесів у виробничій галузі, що обумовлює необхідність залучення значних зовнішніх інвестицій, без яких неможливий стійкий розвиток. У складі вертикально-інтегрованої структури інвестиційна привабливість суб'єктів цієї структури істотно зростає.